

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

УДК 330.356.7:338.4

О.М. Єрмак

НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Досліджено складові науково-інноваційного потенціалу, розглянуто рівень їх розвитку в Сумській області та обґрунтовано напрями інноваційного розвитку регіону на прикладі науково-технічної кооперації, наукових формувань, освітніх закладів та агропромислових підприємств.

Вступ. Економічні та політичні реалії, що формуються під впливом процесу глобалізації вимагають швидкої адаптації аграрного сектору економіки до світових стандартів. Це є можливим тільки за умови інноваційного розвитку держави, оскільки саме інновації на сьогодні є реально діючим елементом конкурентоспроможності галузей економіки. Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інновації як новостворені та вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери; а інноваційну діяльність, як діяльність, що спрямована на вирішення і комерціалізацію результатів наукових розробок та досліджень і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів та послуг [1].

Інноваційна діяльність потребує ресурсної бази та науково-інноваційного потенціалу, під яким слід розуміти комплекс заходів направлених на розвиток високотехнічних, наукоємних, ресурсозберігаючих видів діяльності направлених на підвищення рівня рентабельності та продуктивності праці у промисловому виробництві, зростання показників фондоозброєності і фондовіддачі та активізацію ролі промислового комплексу України на міжнародній арені з експорту продукції.

Основними елементами науково-інноваційного потенціалу є:

- кадровий – сукупність творчих здібностей та мотивації науковців і висококваліфікованих фахівців щодо створення інноваційної продукції, спрямованої на отримання економічного ефекту з урахуванням впливу на навколишнє середовище, оскільки на сьогодні, проблема екологічної безпеки продукції сільського господарства виходить на перший план;
- науково-технічний рівень науково-інноваційного потенціалу безпосередньо пов'язаний з рівнем фондоозброєності науково-виробничих установ, галузевих закладів освіти та підприємств галузі зокрема;
- інформаційний рівень – відповідність наявних інформаційних систем здатним забезпечувати отримання, обробку і своєчасне використання необхідної науково-технічної інформації для створення якісно нових споживчих цінностей;
- організаційно-управлінський рівень науково-інноваційного потенціалу забезпечується шляхом об'єднання в єдиний управлінський процес кадрової, науково-технічної, інформаційної складових та використання методів управління, що сприяють максимальній результативності та високій мотивації праці науковців;
- рівень науково-технічних знань та досягнень, наукових відкриттів, дослідно-конструкторських розробок, захищених дисертацій, впровадження сучасних технологій, виведення нових сортів тощо.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретико-методологічні підходи вивчення науково-інноваційного потенціалу АПК розглядаються в роботах

С.А. Володіна, П.І. Гайдучького, О.І. Дація, С.І. Дем'янченко, М.В. Зубця, І.І. Лукінова, П.Т. Саблука, М.А. Садикова, О.О. Созінова, які визначають поняття інноваційного потенціалу АПК як економічної категорії, що відображає здатність агропромислового комплексу до інноваційного розвитку і характеризує можливості даної конкретної системи сприймати новітні досягнення науки і техніки, нові технології, сорти рослин, породи тварин та забезпечує на цій основі постійне відтворення і техніко-технологічне переозброєння виробництва, освоєння нових видів продукції, яка може задовольняти потреби споживачів.

Не зважаючи на достатньо різні підходи науковці сходяться на думці, що науково-технічна кооперація наукових установ, вищих навчальних закладів, промислових підприємств, комерційних фірм, консалтингових, інформаційних та інших сервісних служб і створення на цій основі технопаркових структур різних типів буде більш повно сприяти реалізації в Україні моделі інноваційного розвитку як економіки, так і українського суспільства в цілому [2, с. 27-29.]. Разом з тим, потребують більш детального вивчення регіональні проблеми розвитку і підвищення ефективності використання науково-інноваційного потенціалу.

Постановка завдання. Науково-інноваційний потенціал області ми визначаємо як систему науково-технічних досягнень науковців і висококваліфікованих фахівців, інформаційних та матеріально-технічних ресурсів, об'єднаних організаційно-управлінськими зв'язками. Для забезпечення ефективного використання науково-інноваційного потенціалу регіону необхідно продовжити формування науково-інноваційних технологічних комплексів, створених на базі провідних вищих навчальних закладів. Такі комплекси повинні забезпечити інтеграцію вузів з реальним сектором економіки для вирішення соціально-економічних проблем, реалізації цільових та галузевих програм, пов'язаних, перш за все, з технологічним розвитком галузей і спрямованих на:

- об'єднання науково-дослідних організацій і промисловості з метою створення науково-дослідних підрозділів, виконання спільних наукових програм, обміну досвідом;
- об'єднання підприємств у різноманітних формах для розподілу витрат і ризиків, пов'язаних із впровадженням інноваційної продукції;
- більш активне залучення споживачів до процесу розробки нової продукції з метою кращої адаптації її характеристик до вимог ринку.

Результати дослідження. На сьогодні в Сумській області функціонує п'ять вищих навчальних закладів, з них чотири університети – Сумський національний аграрний університет, Сумський державний університет, Сумський педагогічний університет, Глухівський державний педагогічний університет та Українська академія банківської справи. У вузах III-IV рівнів акредитації працює 163 доктори наук та 1244 кандидати наук.

В області спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення кількості наукових кадрів з вченими ступенями:

- у 1995 році – чисельність науковців складала 4217 (з них докторів наук – 85, кандидатів наук – 708);
- у 2000 році – чисельність науковців складала 2124 (з них докторів наук – 89, кандидатів наук – 826);
- у 2005 році – чисельність науковців складала 2429 (з них докторів – 101, кандидатів наук – 977);
- у 2010 році – чисельність науковців складала 1640 (з них наук – 143, кандидатів наук – 1288);
- у 2011 році – чисельність науковців складала 1697 (з них докторів – 155, кандидатів наук – 1338);
- у 2012 році – чисельність науковців складала 1498 (з них докторів – 172, кандидатів наук – 1406);

Однак кількість організації, які виконують наукові дослідження й розробки в останні роки має певну тенденцію до скорочення, так у 2000 році – 25 організацій, у 2005 – 29, у 2010 – 17, а у 2012 – 16.

Нині в області активно впроваджується інноваційна стратегія розвитку. У рейтингу регіонів України за часткою інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості промислових підприємств область зайняла 12 місце, за часткою обсягу інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції – 2 місце (область – 12,4%, Україна – 3,8%). Інноваційність поступово стає наслідком конкуренції на ринку товарів і послуг, тому інноватор – не стільки винахідник, скільки підприємець, людина бізнесу [3, с. 4-6.]

В інтерв'ю газеті «Дзеркало тижня» №17 від 17 травня 2013 Голова Держінформнауки зазначив, що: «Згідно з оцінками Всесвітнього економічного форуму в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності (79 позиція за фактором інноваційності та досвідченості бізнесу, за підсумками 2012 р.). Усе, що стосується людських ресурсів – освіченості, наявності кваліфікованих кадрів, ринку праці, патентної активності населення, освітньої й наукової інфраструктури, – залишається на незмінно високому рівні. Проте інституційна та організаційна складові, у тому числі залученість компаній до інноваційних процесів, конкурентність на внутрішньому ринку, регуляторне середовище, мало сприяють перетворенню інновацій на масові і всеосяжні». За зведеним рейтингом, складений Кабінетом Міністрів України, у 2012 році за показниками інноваційної та інвестиційної діяльності Сумська область посіла 8 місце серед 27 областей України, що забезпечено приростом прямих іноземних інвестицій (на 9,3%, 2 місце) та капітальних інвестицій (на 22,6%, 8 місце).

За I півріччя 2013 року капітальні інвестиції у промисловість області зросли у 1,5 рази. Згідно з Програмою економічного і соціального розвитку області на 2013 рік в області реалізовано низку інвестиційних проєктів. Введено в дію плавильну піч у новому ливарному цеху ПАТ «Насосенергомаш»; побудовано новий складальний цех у ТОВ «Завод Кобзаренка» в смт. Липова Долина, що випускає обладнання для сільського господарства; у ТОВ «Керамейя» відкрито другу технологічну лінію з виготовлення клінкерної цегли ТМ «Клінкерам» та технологічну лінію крупноформатних поризованих керамічних блоків «ТеплоКерам»; дообладнано цех гарячого литва пластику в ТОВ «Гуала Кложерс Україна» в місті Суми. Ведеться будівництво шихтового двору в ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш», продовжується будівництво фармацевтичного підприємства ПАТ «Фармак» у місті Шостка. Реалізація цих проєктів дозволить створити понад 300 нових робочих місць. Інноваційну активність організацій і підприємств в Сумській області представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Показники інноваційної активності організацій і підприємств Сумської області

Показник	Роки						
	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах (тис. грн.)	27691,4	27007,6	81097,2	87371,1	128299,1	106914,8	175307,4
Загальна сума витрат на фінансування інноваційної діяльності (тис. грн.)	35440,1	44942,1	72354,7	127277,6	97202,4	218539,2	250022,2
З них власних коштів	25187,0	42478,0	64675,8	126182,6	92712,1	213289,7	249993,0
Кошти іноземних інвесторів	9063,5	973,7	1276,0	1047,0	1001,2	225,6	20,4

Розробка і впровадження інновацій забезпечується у тісній співпраці вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ та підприємств-інноваторів (табл. 2).

В галузі сільського господарства Сумської області флагманом науково-дослідної та інноваційної діяльності є Сумський національний аграрний університет, який тісно

співпрацює з Сумським державним селекційним центром, Інститутом луб'яних культур УААН, Асоціацією «Сільськогосподарських товаровиробників та переробників Сумської області», Сумською ДСС ІС НААН, Сумським державним науково-дослідним інститутом мінеральних добрив і пігментів та ДП «Сумський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою».

Таблиця 2

Напрями впровадження інновацій підприємствами-інноваторами*

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Напрямами інноваційної діяльності, тис. грн..			
		дослідження і розробки	придбання нових технологій	підготовка виробництва для впровадження інновацій ³	придбання машин та обладнання, пов'язані з впровадженням інновацій
2000	21,3	5123,4	28,9	14531,4	14394,0
2002	19,4	5289,1	339,0	20474,1	17336,3
2004	6,1	42517,5	282,1	1573,4	26929,7
2006	4,4	56394,1	–	2617,6	61772,4
2008	11,3	32581,6	48,1	-	44155,0
2010	17,9	25475,2	322,8	-	149305,5
2011	17,3	54928,1	1035,3	-	347867,5
2012	18,6	142898,8	54,7	-	89622,6

* Розраховано автором на підставі статистичних даних [4]

Результатом такої співпраці у галузі рослинництва стало виведення нових сортів:

- цукрового буряку – понад 20,
- пшениці – більше 20,
- гречки (10 сортів) особливо високоврожайного сорту гречки, урожайність якого досягає 68,8 ц/га,
- кормових трав – 3,
- картоплі – 9,
- льону – 8,
- однодомних та безканнабіоїдних сортів конопель – більше 30 [5, с. 76-79].

Здобутками в галузі тваринництва стало виведення 2 порідних типів великої рогатої худоби. У галузі землеробства відпрацьовано оптимальні дози внесення різних видів мінеральних та органічних добрив під сільськогосподарські культури за різних ґрунтових умов. У галузі механізації сільського господарства – розробка комплексу машин та механізмів для збирання та первинної переробки лубоволокнистої сировини.

Висновки. Слід зазначити, що в аграрній сфері Сумської області сформований досить потужний науково-інноваційний потенціал, однак він використовується недостатньо, перш за все тому, що відсутні дієві механізми підтримки і стимулювання як його використання, так і його подальшого розвитку. Відповідно, однією з першочергових задач керівництва галузі слід визначити створення інноваційного середовища, інноваційної стратегії та інноваційної політики в АПК області, що дозволить забезпечити конкурентоздатність сільськогосподарської продукції не тільки на ринках України, а й вихід її на міжнародні ринки.

SUMMARY

The author focuses on the components of the scientific and innovative potential, considers level of their development in Sumy region as well as justifies the directions of innovative development of the region on the example of scientific and technical cooperation, scientific units, educational institutions and agro-industrial enterprises.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року №40-IV. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
2. Чудаєва І.Б. Технопаркові структури як основні чинники інноваційної кооперації / І.Б. Чудаєва // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №9. – С. 27-29.
3. Гончаренко О.В. Економічна сутність інновацій та джерела їх формування / О.В. Гончаренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – №24. – С. 4-6.
4. Статистична інформація / Наука та інновації [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.sumy.ukrstat.gov.ua/>.
5. Комликова Г.І. З історії створення Сумської сільськогосподарської дослідної станції / Г.І. Комликова // Матеріали обласної науково-практичної конференції молодих учених та аспірантів «Теоретичні й практичні досягнення молодих учених-аграріїв», присвяченої 80-річчю з дня заснування Національної академії аграрних наук України (23 грудня 2011 р., с. Сад). – Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2012. – С. 76-79.

Надійшла до редколегії 23 квітня 2013 р.